

Признавало воно кожную сторону справи як особу, як суб'єкт, який міг позиватися і бути позивачем, а також відповідати за свої дії. Марк Аврелій стверджує, що «чужоземцеві, як жителю світу, належить така сама повага і така допомога, як душевна, так і фізична, яку можна очікувати для себе. Це тому, що чужоземці мають таку саму вартість, як і я, навіть якщо є ми нічим більше, як пилинками [3, с. 263].

Резюмуючи, можна стверджувати, що Марк Аврелій зачарований ідеєю космополітичної держави-світу та світової батьківщини, які охоплюють ціле людство [1, с. 50], але водночас і зберіг почуття для римської держави-міста, яка також є батьківщиною, хоч і в межах імперії. Думки імператора крутяться навколо Риму як міста зі своїми політичними традиціями, символами і святинями. З іншого боку, в поглядах Марка Аврелія простежуються ідеї глобалізму, оскільки він застосовує поняття світу (*mundus*). На його думку, люди є розумними, мислячими істотами, а отже про глобальну Римську імперію можна говорити як про спільноту, об'єднану розумом.

Список використаних джерел:

1. Марк Аврелій. Наодинці з собою. Роздуми. – Львів: Літопис, 2007. – 212 с.
2. Марк Туллий Цицерон. О государстве. Книга VI. [Електронний ресурс]. – М.: Научно-издательский центр «Ладомир» – «Наука», 1994. – 224 с. – Режим доступу: URL: <http://ancientrome.ru/antlittr/t.htm?a=1414870006#006>
3. Gałganek A. Historia teorii stosunków międzynarodowych. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2009. – 608 str.
4. Stanton G. Marcus Aurelius. Emperor and Philosopher, «Historia», 1969, nr 18, s. 570-587.
5. Dzielska M. Idee polityczne Marka Aureliusza / Teoria i praktyka polityczna Marka Aureliusza, red. K. Marulevska – Warszawa: Wydawnictwo Fundacja Świętego Mikołaja, 2010. – 216 str.

Івоняк У.Д.

*студентка факультету менеджменту,
туризму та ресторанного господарства*

Науковий керівник Докаш О.Ю.

кандидат політичних наук, доцент,

Чернівецький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ІСТОРІЇ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Людина – істота історична. Людина пізнає свою сутність і розкриває свою долю лише через історію. Про історію людства не можна судити з історії окремих країн, народів, регіонів, навіть епох. Людська історія знаходиться в постійному розвитку. Знаходячись всередині незавершеного процесу, не знаючи його кінця, не маючи іншої системи для порівняння, не можна зробити висновок, на якій стадії всесвітньої історії як цілого знаходиться людство. Але

це не означає, що всі згадані питання є марними. Це означає, що вони є проблемами саме філософії, а не історичної науки.

Термін «філософія історії» ввів у науковий обіг у XVIII ст. Вольтер (Франсуа Марі Аруе) (1694-1778) і означив ним критичну або наукову історію, коли історик не просто в описовій формі переповідає історії та факти, а рефлексійно міркує про предмет самої науки. Г.В.Ф. Гегель (1770-1831) під цим терміном розумів загальну або всесвітню історію. На нашу думку, цим він хотів підкреслити вищий рівень узагальнення історичного процесу, який можливий лише в рамках всесвітньої історичної картини. Позитивісти XIX ст. дали своє визначення цього терміну: філософія історії – є відкриттям загальних законів, що визначають хід подій, про які повідомляє сама історія [2, с. 14].

В розвитку філософської думки осмислення історії як особливої сфери дійсності було наявне на всіх її етапах. Тому є всі підстави вести розмову про античну, середньовічну, ренесансну філософію історії, про ідеї філософії історії у новоевропейському Просвітництві аж до XX ст. Упродовж усього цього історичного періоду поступово формувалося коло вихідних проблем філософії історії, які ми й окреслимо в їх історичному змістовому наповненні.

Найпершу проблему, що постає при осмисленні історії, можна сформулювати так: чи має історичний процес власну якісну особливість? У її історичному розв'язанні окреслились три основні варіанти:

1. Історія – це частина загального природно-космічного процесу (антична філософія, філософія Середньовіччя, частково – Відродження);

2. Історія має свою якісну специфіку і в певних аспектах докорінно відрізняється від природно-космічних процесів (епоха Нового часу, німецька класична філософія);

3. Історія – це сфера виявлення людських якостей або можливостей людської природи (частково – філософія Відродження, Нового часу та некласична філософія) [1].

В античній філософії панував погляд на хід історії як кругообіг – нескінченне повернення до минулого та його відтворення у незмінному вигляді через «світовий рік». При тому інколи подіям не надавали порівняльної оцінки, а інколи їх розглядали через зіставлення «досконале – недосконале», «вище – нижче». Історія починається у невизначений час і прямує невідомо куди без будь-яких суттєвих змін – такий погляд на історію був притаманний думці Римської імперії, а також деяким представникам філософії Нового часу. Наприклад, Б. Спіноза вважав, що в ході історії змінюються лише форми її існування, а сутність лишається незмінною.

В епоху Середньовіччя історія чітко вкладається в межі кількох вирішальних подій і має кінцевий, завершений характер: вона розпочинається з гріхопадіння, яке відразу ж передбачає центральну подію історії (пришествя Ісуса Христа) та її кінець (Страшний суд). Відродження нібито зберігає розуміння руху історії «за колом», але при цьому на перший план виходить циклізм (за кожним злетом історії настає її занепад, за кожним занепадом – злет), амплітуда якого з часом зростає (глибші падіння, але й вищі злети).

Незаперечним досягненням історичної думки була поява ідеї прогресу. Спочатку вона зачіпала лише окремі сторони суспільно-історичного буття (в Дж. Бруно йшлося про прогрес розуму та пізнання), але поступово була поширена на всі сторони суспільного життя. Ідея суспільно-історичного прогресу була всебічно розглянута в працях Г. Гегеля, а також постала органічною складовою частиною марксистської теорії.

Слід зауважити, що ідея прогресу суспільної історії логічно пов'язана з поглядом на історію з позиції регресу, тобто занепаду та деградації. Перші уявлення про те, що суспільна історія прямує до занепаду, ми знаходимо в праці античного епічного поета Гесіода «Праці й дні», де історію змальовано як рух від «золотого віку» до «залізного».

Важливо відзначити, що Г. Гегель досить переконливо доводив, що поняття прогресу та регресу є співвідносними, що прогрес у певних сферах супроводжується регресом в інших і навпаки. При тому в реальному ході історії можна спостерігати прояви майже всіх окреслених варіантів розвитку: тобто дещо в історії прогресує, дещо регресує, дещо змінюється циклічно і тощо.

Філософія Нового часу виробляє раціональні пояснення ходу історичних процесів. Сам розум визнається джерелом прогресу поступального, від менш досконалого до досконалішого, руху суспільства. Все частіше час і хід історії вважається лінійними процесами.

Спочатку, аналізуючи історію, її поділяють за хронологічним принципом. Тричленне ділення «всесвітньої історії» на Давню, Середню і Нову історію було запропоноване ще в XV столітті. Тоді за цією схемою стояло уявлення про середні віки як про якусь похмуру «перерву» в ході історії («темні віки» і панування релігії й забобон), що розділяє Античність і Відродження. Це була одна з перших періодизацій – гуманістична періодизація історії.

Основи наукової типізації історичного процесу заклав Г. Гегель. Він вважав, що історію роблять люди, але в той же час в ній прослідковується деяка об'єктивна логіка. Східці історії – це етапи самопізнання світового духу, прогрес у свідомості свободи. При цьому кожен ступінь знаходить найбільш адекватне вираження в душі певного народу, який і реалізує цей ступінь своєї історії. Г. Гегель виділяв три таких історичних ступені й відповідно три типи суспільства: східний світ, античність, німецький світ. Одночасно він відзначав і всю складність стосунків кожного історичного типу з реальністю: різні країни в різній мірі втілюють сутнісні характеристики того або іншого історичного суспільства.

Г. Гегель дав наукове обґрунтування історизму як гносеологічного принципу пізнання природного та соціального буття, саме він започаткував одну з двох головних концептуальних парадигм філософсько-історичного знання – класичну (лінійну) концепцію історичного процесу. Його струнка філософсько-історична система формується в контексті вихідних принципів філософського мислення – єдності логічного та історичного, тотожності буття та мислення, вчення про суперечності як джерело руху тощо [4, с. 138].

Своєрідну концепцію історичного процесу розвитку суспільства запропонував німецький філософ К. Ясперс (1883-1969). На відміну від Шпенглера і його послідовників, він робить акцент на тому, що людство має

єдине походження і єдиний шлях розвитку. Проте науково довести це положення, на думку К. Ясперса, неможливо, як неможливо довести і протилежне. Допущення цієї єдності він називає постулатом віри. Таким чином, К. Ясперс чітко заявляє про свою прихильність в поясненні історичного процесу до релігійної традиції. Історія, за Ясперсом, має свій початок і свій кінець. Її рух визначається силою Провидіння [4].

Підсумовуючи можна зробити висновок, що розвиток історії тісно пов'язаний з філософією історії. Адже філософія історії відкриває сенс і призначення історії, яка об'єднує людство на загальних духовних підставах. Саме філософія історії встановлює взаєморозуміння, відкритість різних типів суспільства, релігій і культур, що є життєво необхідним для людства.

Список використаної літератури:

1. Історичне формування проблематики філософії історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/12985>
2. Потульницький В. А. Україна і всесвітня історія: Історіографія світової та української історії XVII-XX століть / В. А. потульницький. – К.: Либідь, 2002. – 480 с.
3. Філософія історії Карла Ясперса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukreferat.com/index.php?referat=27501&pg=0>
4. Ящук І. Т. Філософія історії: Навчальний посібник / І. Т. Ящук. – К.: Либідь, 2004. – 536 с.

Литвиненко К.О.

аспірант відділу гуманітарної безпеки,

Науковий керівник: Здіорук С.І.

кандидат філософських наук, доцент,

Національний інститут стратегічних досліджень

ГУМАНІТАРНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СЕПАРАТИСТСЬКИХ РУХІВ В УКРАЇНІ

Події 2014 року, що призвели до втрати територіальної цілісності країни, потребують теоретичного осмислення і адекватної інтерпретації, аби запобігти їх повторенню в майбутньому. Можливо, без зовнішньої підтримки сепаратистські рухи в Криму і на Донбасі не досягли б своїх цілей, однак цілком очевидно, що саме вони протягом багатьох років за потурання або сприяння місцевої та індиферентності центральної влади створювали ґрунт для поширення антиукраїнських настроїв, з одного боку, та ідеології «русского мира», з іншого. Потрібно згадати, що такі проросійські об'єднання як «Русский блок», «Славянская партия», «Верное казачество», «Конгресс русских организаций Украины», «Республиканская партия Крыма», «Единое отечество», «Русское содружество», «Народный собор» роками безперешкодно діяли в правовому полі України, впливаючи на свідомість її громадян. Більше того, представники антиукраїнських сил мали можливість використовувати